

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ КОНТРОЛЮ ЗА ЗДІЙСНЕННЯМ ДІЯЛЬНОСТІ З ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ

AUTHORIZATION OF CONTROL BODIES ON THE PERFORMANCE OF AMBER MINING ACTIVITIES

Гулак О.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри адміністративного та фінансового права
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Дейнега М.А., д.ю.н., доцент,
професор кафедри цивільного та господарського права
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Головій Л.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Василенко Л.П., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри правознавства
Поліський національний університет

Стаття присвячена дослідженню проблематики повноважень органів контролю за здійсненням діяльності з видобутку бурштину. У статті здійснено комплексний аналіз національного законодавства у досліджуваній сфері та представлено основні аспекти правового регулювання у законодавчих та нормативних національних актах. Автором акцентовано увагу на недоліках національної законодавчої бази та відсутності інституційного механізму.

У статті автором надається авторське бачення системи органів контролю за здійсненням діяльності з видобутку бурштину. Поміж того, виокремлено серед основних органів Державну службу геології та надр України як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, є уповноваженим органом з питань реалізації угод про розподіл продукції. Акцентовано увагу на тому, що ефективний контроль має важливе значення для забезпечення сталого розвитку галузі, охорони довкілля та запобігання незаконній торгівлі бурштином, що, власне й допомагає зберегти природні ресурси, забезпечити виробничу безпеку та зберегти культурну спадщину, пов'язану з бурштином. Крім того, підкреслено роль Державної екологічної інспекції, фіскальних та правоохоронних органів у сфері здійснення контролю за видобутком бурштину в Україні.

У ході дослідження встановлено, що держава контролює процес видобутку бурштину, щоб забезпечити його виконання відповідно до законодавства та збереження природних ресурсів. Це охоплює надання ліцензій на видобуток, встановлення квот на видобуток, проведення інспекцій та контролю за додержанням правил та норм. Серед основних напрямків також підкреслено нагляд та контроль за видобутком бурштину, зокрема шляхом проведення аудитів, моніторингу та аналізу даних з метою забезпечення додержання правил і умов видобутку.

Ключові слова: бурштин, видобування, контроль, нагляд, ліцензування, повноваження, система органів, Держгеонадра, Держекоінспекція.

The article is devoted to the study of the issues of powers of control bodies over the implementation of amber mining activities. The article provides a comprehensive analysis of national legislation in the researched area and presents the main aspects of legal regulation in legislative and regulatory national acts. The author focuses attention on the shortcomings of the national legislative framework and the selection of the institutional mechanism.

In the article, the author provides the author's vision of the system of control bodies over the implementation of amber mining activities. In addition, the State Geology and Subsoil Service of Ukraine is singled out among the main bodies as a central body of executive power, whose activities are directed and coordinated by the Cabinet of Ministers of Ukraine through the Minister of Environmental Protection and Natural Resources and which implements state policy in the field of geological study and rational use of subsoil, is authorized the body on the implementation of agreements on the distribution of products. In addition, the role of the State Environmental Inspection, fiscal and law enforcement agencies in the field of control over amber mining in Ukraine is emphasized.

In the course of the research, it was established that the state controls the process of amber extraction in order to ensure its implementation in accordance with the legislation and the preservation of natural resources. This includes issuing mining licenses, setting mining quotas, conducting inspections and monitoring compliance with rules and regulations. Among the main directions, supervision and control over amber mining is also foreseen, in particular, conducting audits, monitoring and data analysis for planned compliance with the rules and conditions of mining.

Key words: amber, obtaining, control, supervision, licensing, authority, system of bodies, State Geological Survey, State Ecoinspection.

Постановка проблеми. Видобуток бурштину є однією з найстаріших галузей господарства, яка має велике значення як економічно, так і культурно. У багатьох країнах світу, включаючи Україну, бурштин використовується в прикрасах, мистецтві та наукових дослідженнях. З огляду на його цінність, необхідно встановити ефективний механізм контролю за діяльністю з видобутку бурштину, щоб забезпечити його сталий розвиток та запобігти незаконній торгівлі.

Аналіз останніх досліджень. Питання управління контролем у сфері надр досліджувалося здебільшого

з позиції гірничого права, тоді як проблематика бурштиновидобування майже не було предметом вивчення науковців. Зокрема, на адміністративно-правові аспекти цього питання звертали увагу такі науковці, як: С. В. Гудков, Н. О. Максименцева, А. В. Пашун, О. О. Сурілова, О. П. Шем'яков та ін.

Мета статті. Основною метою статті є дослідження ролі повноважень органів контролю у забезпеченні відповідного управління видобутком бурштину для забезпечення сталого розвитку галузі та запобігання незаконним практикам.

Виклад основного матеріалу. Україна, як країна з багатими природними ресурсами, має значні запаси бурштину, який є цінним природним каменем. Однак, для забезпечення сталого розвитку цієї галузі та запобігання незаконному видобутку і торгівлі бурштином, необхідна ефективна система контролю [8].

Насамперед необхідно здійснити аналіз правової основи функціонування органів контролю за здійсненням діяльності з видобутку бурштину в Україні. Основними нормативно-правовими актами у цій сфері є:

– Закон України «Про надра» від 27.07.1994 № 132/94-ВР. Цей закон встановлює загальні принципи управління надрами, включаючи бурштин. Він визначає права та обов'язки суб'єктів господарювання, порядок видобутку, ліцензування та контролю за видобутком бурштину [2];

– Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-ХІІ. Цей закон встановлює загальні принципи охорони навколишнього середовища під час видобутку бурштину. Він визначає вимоги щодо природоохоронних заходів, оцінки впливу на довкілля та моніторингу діяльності з видобутку бурштину [6];

– Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про видобуток бурштину та інших корисних копалин» від 19.12.2019 № 402-ІХ. Цим законом внесено зміни до деяких нормативно-правових актів в частині врегулювання питання видобутку бурштину, зокрема: Кодексу про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Земельного кодексу України та ін.;

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок видачі ліцензій на користування надрами» від 30.05.2011 № 615 встановлює процедуру видачі ліцензій на право проведення діяльності з видобутку бурштину. Вона визначає вимоги до заявників, процедуру розгляду заявок та умови ліцензування [3];

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України» від 30.12.2015 № 1174 визначає структуру та функції Державної служби геології та надр України, яка відповідає за контроль за видобутком бурштину [1].

Це лише деякі з ключових законодавчих актів, які регулюють контроль за видобутком бурштину в Україні.

Слід зазначити, що наразі не існує інституційного законодавства у сфері видобутку бурштину. Однак, спроби систематизувати норми були здійснені у 2014 році народними депутатами України Розенблатом Б. С., Томенко М. В., Дзюбликом П. В., Кривенком В. В., Павелко А. В., якими внесено проект закону «Про видобування та реалізацію бурштину». Цей акт мав на меті регулювання відносин щодо користування надрами для видобування бурштину, геологічного вивчення бурштиноносних надр, зберігання, транспортування, реалізації бурштину та відносини, що виникають під час утворення та діяльності старательських артілей, функціонування бурштинової біржі. Однак, 07.02.2017 за результатами розгляду у Верховній Раді України даний проект закону було відхилено у другому читанні [7].

Тож, повертаючись до основної проблематики статті спробуємо розкрити систему та сутність контролюючих органів досліджуваної сфери.

Як зазначає у своєму дисертаційному дослідженні Ю.О. Лушпієнко, загалом, управління у сфері надрокористування здійснюється на двох рівнях: загальнодержавному та місцевому. Зважаючи на це, серед органів, які здійснюють управління у сфері надрокористування, можна виділити чотири групи. Відповідно до першої групи необхідно віднести органи виконавчої влади – Кабінет Міністрів України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державну службу геології та надр України, Державну екологічну інспекцію, Державну службу України з питань геодезії, картографії

та кадастру тощо. Друга група – це органи законодавчої влади: Верховна Рада України. До третьої групи належить Президент України як найвища посадова особа, яка не входить до жодної з гілок влади. До четвертої групи, на нашу думку, необхідно відносити органи місцевого самоврядування [4, с. 122].

Так, варто відзначити ключову роль у цьому механізмі Державної служби геології та надр України (Держгеонадра) у здійсненні контролю за видобутком бурштину та забезпеченні відповідного регулювання цієї галузі.

Відповідно до пункту 1 Положення про Державну службу геології та надр України, Держгеонадра є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів і який реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, є уповноваженим органом з питань реалізації угод про розподіл продукції [1].

Одним з ключових повноважень Державної служби геології та надр України у сфері контролю за видобутком бурштину є видача ліцензій на право проведення діяльності з видобутку цього природного ресурсу. Ліцензування є важливим механізмом для регулювання видобутку бурштину та забезпечення відповідності підприємств вимогам законодавства. Державна служба геології та надр встановлює процедуру отримання ліцензій, враховуючи екологічні, соціальні та економічні аспекти.

Крім того, Державна служба геології та надр України здійснює моніторинг і контроль за дотриманням умов ліцензій та встановлених норм та правил у галузі видобутку бурштину. Це включає перевірку дотримання природоохоронних заходів, виробничої безпеки, відповідності вимогам законодавства щодо оподаткування та інші аспекти, які мають вплив на здійснення діяльності з видобутку бурштину. Забезпечення цього контролю сприяє збереженню природних ресурсів, попередженню негативного впливу на навколишнє середовище та забезпеченню безпеки працівників у галузі.

Ще одним важливим аспектом повноважень Державної служби геології та надр України є накладання санкцій на порушників правил видобутку бурштину. У разі виявлення незаконного видобутку, недотримання умов ліцензій або порушень в інших аспектах діяльності, служба має право застосовувати санкції, які передбачені законодавством. Це може включати штрафи, вилучення ліцензій, припинення діяльності підприємств та інші заходи залежно від важкості порушень. Застосування санкцій є важливим механізмом для попередження незаконних практик та створення стимулу для дотримання встановлених правил і норм у галузі видобутку бурштину.

Нарешті, Державна служба геології та надр України здійснює співпрацю з іншими органами та установами, які також мають повноваження в галузі контролю за видобутком бурштину. Це включає взаємодію з правоохоронними органами, фіскальними службами, природоохоронними агентствами та іншими зацікавленими сторонами. Така співпраця сприяє обміну інформацією, координації дій та підвищенню ефективності контролю за видобутком бурштину.

Загалом, повноваження Державної служби геології та надр України у сфері контролю за видобутком бурштину грають важливу роль у забезпеченні сталого розвитку цієї галузі та запобіганні незаконним практикам. Видача ліцензій, моніторинг та контроль, накладання санкцій і співпраця з іншими органами є ключовими інструментами, що допомагають зберегти бурштинові родовища, забезпечити виробничу безпеку та збереження навколишнього середовища. Ефективне виконання цих повноважень сприятиме розвитку бурштинової галузі в Україні та забезпечить її стійкість на довгострокову перспективу.

Серед інших органів контролю за здійсненням діяльності у сфері видобутку бурштину необхідно виокремити повноваження Державної екологічної інспекції (Держекоінспекція), яка здійснює контроль за дотриманням законодавства в сфері охорони навколишнього природного середовища, включаючи контроль за впливом видобутку бурштину на довкілля. Вони перевіряють діяльність підприємств, що займаються видобутком бурштину, та застосовують заходи щодо недотримання вимог охорони довкілля [5].

Крім того, фіскальні органи, такі як Державна фіскальна служба та її підрозділи, займаються контролем фінансово-господарської діяльності підприємств, що займаються видобутком бурштину. Вони перевіряють правильність оподаткування, ведення обліку та виконання фінансових зобов'язань.

Також, правоохоронні органи – такі як поліція та прокуратура – займаються розслідуванням незаконних дій, порушень законодавства та боротьбою зі злочинністю у сфері видобутку бурштину.

Необхідно зазначити, що ці органи співпрацюють між собою та взаємодіють з підприємствами та громадськістю, щоб забезпечити дотримання законодавства та збереження природних ресурсів під час видобутку бурштину.

Висновки. Таким чином, органи контролю, зокрема Державна служба геології та надр України, відіграють важливу роль у забезпеченні контролю за діяльністю з видобутку бурштину. Їх повноваження включають видачу ліцензій, моніторинг, контроль за дотриманням законодавства, накладання санкцій та співпрацю з іншими органами. Ефективний контроль має важливе значення для забезпечення сталого розвитку галузі, охорони довкілля та запобігання незаконній торгівлі бурштином. Це допомагає зберегти природні ресурси, забезпечити виробничу безпеку та зберегти культурну спадщину, пов'язану з бурштином. Подальше дослідження цієї теми буде сприяти збільшенню свідомості громадськості щодо важливості контролю за видобутком бурштину та сприятиме збереженню цього цінного природного ресурсу для майбутніх поколінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2015-%D0%BF#Text>
2. Про надра : Закон України від 27.07.1994 № 132/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про порядок видачі ліцензій на користування надрами : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 № 615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615-2011-%D0%BF#Text>
4. Лушпійко Ю.О. Адміністративно-правовий режим надрокористування в Україні : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.07. Суми, 2021. 260 с.
5. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF#Text>
6. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
7. Проект Закону про видобування та реалізацію бурштину від 26.12.2014 № 1351-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53194
8. Гулак О.В., Граб Р.А. Проблемні питання організаційно-правового упорядкування видобутку бурштину в Україні: виклики сьогодення. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: Серія «Право»*. 2015. № 218. С. 183–188.